

LAPAC (106) *vb impf*

Oba a jasne (w tym w pierwszym 1 r. błędne znakowanie).

inf łapać (19). ◇ *praes* 1 sg łapam (4), [łapię]. ◇ 2 sg łapasz (2). ◇ 3 sg łapą (8). ◇ 1 pl łapamy (5). ◇ 2 pl łapacie (1). ◇ 3 pl łapają (19). ◇ *praet* 1 sg m -m łapał (1). ◇ 2 sg m -ś łapał (2). ◇ 3 sg m łapał (2). *f* łapała (1). ◇ 1 pl m pers łap(a)lismy (1). ◇ 3 pl m pers łapali (3). *m an* łapali (1) [*cum N pl: ptaki*]. *subst* łapały (1). ◇ *con* 3 sg m -by łapał (1). ◇ *fut* 3 sg *f* łapać będzie (1). ◇ 3 pl m pers będą łapać (2). ◇ *imp* 2 sg łapaj (7). ◇ 3 sg niechaj łapą (1). ◇ 2 pl łapajcie(ż) (2). ◇ *part praes act* łapając (22).

Sł stp; Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Szybkim ruchem brać coś, chwytac; praehendere* Mącz, Cn; *comprehendere* Calep, Cn; *aucupari, capere in manum* Cn (22) : I Eden piyąc v fkepcá/ brał przed nim fklenice/ Ten rzekł/ wey iákoć łapa *RejFig* Bb6; *Praehendo, Lá pam/ chwy tam/ ymam.* 317d; *Calep* 229a; [łapię/ et łapam/ prehendo, capio, rapio *Volck* Kkkv].

łapać kogo, co (5): *RejZwierz* 17v, 32; ogień śpadł z niebá á popalił ty ktorzy go łapác chcieli *RejAp* 33v. Cf »łapać [kogo] za nogi«, »na łbie włosy łapać«.

łapać czego (po przeczeniu) (1): rzućże iey iedno łztukę częgo łákomego/ wyrzyfz ieflić iey z ochotą wielką łapác nie będzie. *RejZwierc* 104v.

łapać czym (1): I Ednego z náłzey bráciey Sową nákarmili/ [...] A ten rzecze iużci złe/ pánie rácz być z námi. Y pierdnie śilnym głósem/ otożci iuż huka/ A kędyby wylázła pewnie dziury łzuka. Ale wy tám ná tyle bądźcie pilni dzieci/ Lápayciefz więc zębámi/ boć pewnie wyleći. *RejFig* Dd2v.

Zwroty: »łapać brzegu« (1): Niewie czo rzecz śfaloni trup Lapa brzegu a wola hup [...] Albocz mię tu diabel przignał Bo bich ia bil tak niepliwał *RejRozm* 398.

»nie lada czego łapać« (1): [*Dziecię chciało schwytać niedźwiadka*] Chrobak iego proftość widząc/ Ostrzegał ie táko mówiąc: Dziecię dobrze się rozmyślay/ A nie ládá częgo łapay. Mnieć się niełza tknąć bez łzkody *BierEz* L3v.

»łapać [kogo] za nogi« = *przepraszać* (1): Iudas z bracią padli łapaiącz za nogi Iozepha Prze Bog profzē day nam ale poczałować nogę Bochmy tobie nigdy w oczy śnadz nie godni poyrzyć Godniey by śnadz abys nas dał wŹytki zywo pogrzech *RejJóz* O8.

»łapać [kogo] za nogi« = *witać* (1): Iáko śie rozrádowály ony święte pánie/ łapáiąc go [*Chrystusa*] zá nogi iego/ á dawáiąc chwałę iemu/ ták iáko thu Ewányelia wfpomina. *RejPos* 109.

»na łbie włosy łapać [na znak rozpacz]« (1): Nu biédna ręko/ nie śtóy/ pierśi drapay/ Y mocno w nie tłucz/ ná łbie włosy łapay. *GórnTroas* 12.

W przen (4) :

łapać czego (po przeczeniu) (1): Pilnując ząwždy więcęcy fámeý rzeczy niż ośobnych fłówek: ná co ty widzę/ nie ták pátrzałz/ iáko ná ty fłówká: z ktorých niewiem cze^{go} łapafz: y zánie śie gdyć iuż rzeczy nie łtawa chwytałz? *CzechRozm* 63.

Zwrot: »łapać słowo (a. słowa), za słowka« [*szyk zmienny*] (2 : 1): Abowiem iefli to fłowo będą łapác *Verum Deum*, tedy im zágádnieniy iákoby przeciwnym mieyfćem tegoż Ianá s. *SarnUzn* F3, F3v; Potym iefliby śie ták godziło zá fłówká łapác/ tedy to zá tym poydzie/ że ábo Adam grzełfznym nie był choć zgrzełfzył *CzechRozm* 18.

Przen:

a) Rozumieć (1) : Przyłożę tu do tego owo trefne wścześnie [./]/ kiedy kto nie łapając śmiechu/ powie co ślătkiem. *GórńDworz* Q7.

b) Nabawiać się (1) : [niektórzy] dla nędzney chwały o malucżkie rzeczy łapają przyczyn niebezpieczeństw [aucupentur periculorum] *ModrzBaz* 62.

a. O chciwym jedzeniu i piciu (3) : Tuburcinor – łapając czpam. *Calep* 1091b.

łapać co (2): Ieśliś piwo łapał z głodu/ Strzeż się pilnie tego wchodu. *RejZwierc* 237. *Cf Zwrot.*

Zwrot: »łapać pokarm« (1): Bowiem kto chciwie się tedy łapając pokarm wiele wiatru w się bierze z pokarmem *GlabGad* K3v.

2. Przywłaszczając sobie cudzą własność, kraść; rapere JanStat (5) : ieśli którego Rycérzkiego człowieka [...] albo którychkolwiek zboża w nocy kto pobrał/ będzie wolno panu onęgo zboża/ [...] onęgo brónić/ y konie tych/ którzy łapają [equos rapientium JanStat 617] z inými rzeczami sobie wolnie wziąć. *SarnStat* 678.

łapać co (2): *BierEz* K3v; Około tych, co dzieściny y dobrą kościelną łapają [de raptoribus deeimarum et bonorum Ecclesiae JanStat 242] *SarnStat* 896.

łapać czego (2): *RejPos* 83; [hultaje] tułając się cudzych rzeczy łapać [aliena rapere JanStat 584] nieboją się *SarnStat* 519.

W przeciwstawieniu: »udzielać własnego ... łapać cudzego« (1): Iż iedni wdzyelają fwego własnego á bogatłzy są: á drudzy chocia łapają cudzego/ zawnždy w nędzy á w niedoślătku są. *RejPos* 83.

3. Biec za kimś, by go schwytać, zatrzymać, uwięzić, wziąć do niewoli; persequi Cn; apprehendere, capere JanStat (56) : Kłiędz wacek odpaławłszy/ y dzierżec mu gi dał/ Ten go tyłem obrocił/ á łam precz vciekał. Pop woła bieżąc łapay *RejFig* Cc8v; *RejZwierc* 248.

łapać kogo (17): Ty łynu Abinoen łapay więźnie zgromione *LubPs* hh; *KrowObr* 132; *RejWiz* 47v; *RejFig* Dd3v; między wżytłymi okrutniki tymi/ ktorzy to poieżdżali thy miastá/ łapając ty wierne á niewinne ludzi/ żaden się był wietłzy nie obrał/ iako Páweł s. ktorego ięszczę ná ten czas zwano Saulem. *RejPos* 282, 331; Potym gdy go łapać chcieli powiedział/ iż mię łapać nie trzebá/ bom ná to przyłzedł ábym tu gárdło dał. *RejZwierc* 86v; *GórńRozm* I2v [2 r.]; *PapUp* Kv; *ActReg* 72 [2 r.]; żadnego obywatela ośiádłego o iaki wyśłępek ábo obwinienie nie będziemy ani rołkazemy łapać [capiemus seu capi mandabimus JanStat 122] *SarnStat* 702 [idem 894], 648, 894; *KmitaSpit* B2v.

Ze zdaniem dopełnieniowym (2): A kto się kędy wymknął to łrodze łapali/ A oney okrutnicy zá więźnie dawáli. *RejWiz* 83; *RejPos* 282.

W połączeniu szeregowym (1): wierne y prawdziwe Sługi Boże/ łapacie/ wiążećie/ ładzaćie/ morduećie zábijacie/ głodem morzyćie *KrowObr* 132.

Szeregi: »gonić albo łapać« (1): którykolwiek z łług zá rołkazaniem páńłkim złodźiei albo złoczyńców którychkolwiek gonić albo łapać niechciał [insequi et apprehendere noluerint JanStat 582] *SarnStat* 648.

»łapać a wiązać« (1) gwałtem á mocą łapali á wiązali/ ty ktorzyby niechcieli odstąpić od Kryłtułá *RejPos* 282. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

W przeni (7) : Bo ma [okkazyja] nogi s łkrzydłami/ vmie sie pokwapić/ A s tyłu też włos nie ma/ trudno ią włapić. Brzytwą prętko oderznie/ iefliże co zmieszkałz/ Ia radzę łapay prętko *RejZwierz* 114v.

łapać kogo (G) (2): A kiedy będziełz miał pogodę ná co/ Łapay iéy z przodku/ z tyłu niemáłz zá co. *KochFr* 35; *KochPieś* 54.

łapać kogo (A) (4): *LubPs* C2v; Vżrzał młodyeniec z gory/ á śmierć okrutna rozmaíte łtany morduię/ dyabli iedny łapáią/ drugie mijáią *RejWiz* A6v; [dwie panie] przez długi czas łapály przed łobą onego páná/ iáko dzieci orzechy w czaczu. *GórniDworz* M8v. Cf *Przysłowie*.

Przysłowie: łtrách z kátów ták mię łapa wśzędzie. *GosłCast* 52.

a. O łowieniu zwierząt, polowaniu; *venari* Cn [często łowcą jest także zwierzę] (28) : Kot [...] W iednym kącie łobie siedział: Po iedney myłzy łapáiąc/ A ták dobre byto máiąc *BierEz* K.

łapać czego (1): A nie trzebá iuż w ten czas wiele płowác grofzy/ Iedno corychley łapác gdzye czarney kokofzy. *RejWiz* 79.

łapać co (21): Dziecię iedno łobie igráiąc/ Biegáło motyle łapáiąc *BierEz* L3v; Potym chłop sieci rozmiátał/ Głupie nimi ptaki łapał *BierEz* N, O2 [2 r.], O3v; Tak morze naigrawa wielorib, gdy chce łapac riby ku pożywieniu *WróbŻółt* iiv; *RejWiz* 24v, 47v, 65; BOcian ma czyfity pokoy/ robaczki łapáiąc *RejZwierz* 125v, 127, 130; Purpurarii, którzy sie w wodzie narzáyá á ták żółwie purpurne łapáya. *Mącz* 332b, 62c; [plugawemu] iezyoru przyrownác możelz ten mární á łmrodliwy á wśzey gorzkości nápełniony łwiát/ [...] w kthorym sie vganiamy iáko ryby w odmęcie/ iedná drugá łapáiąc á pożyráiąc *RejPos* 174v; *RejZwierc* 51, 156; *Strum* P2v; *CzechRozm* 130v; *KmitaSpit* B3; *Acridophagi* łwe też żniwo máią/ Kiedy łzaráńctá [!] po wiátru łapáią. *KlonFlis* C.

Przysłowie: Trudno przełtác/ kto náwyknie łapać. *BierEz* R3.

Zwrot: »w sieć łapać« (2): Obretio – włiec łapam. *Calep* 715b, 563b.

W przeni [co] (2) : wypłocz toż ty liatki łwoie z onego márníego łłotá/ plugáwości/ á omyłności łwoich/ ktoremi ł omacmie á potáiemnie łapał á záwodził ty niewinne rybki Páná łwoiego *RejPos* 176v, 175v.

4. *Starać się z wielką pożądlivością o uzyskanie czegoś; affectare* *Mącz*; *aucupari, captare* *Modrz*, Cn (23) :

łapać czego (15): *Mącz* 114d; *RejPos* 159v; Tułżę/ iż iáki ł żywot zácmiony łczęśliwłzy W łciemnym łłoku czeka ná nas/ ná czas łnlzy: A my tego łapamy *GosłCast* 24. Cf *Zwroty*.

łapać co (5): Dworzanie w łáianikoch w biretkoch s łzpadámi/ Z onego towarzysłtwá/ co włzytko łapamy/ A o drugie ná łwiece iuż nigdy niedbamy/ By mieli y pozdychác/ kiedy łámi mamy. *RejWiz* 167; *GórniDworz* S; *ModrzBaz* 59v. Cf »szczęście łapać«, »łwiat łapać«.

łapać czego (po przeczeniu) (2): Łáfkáwey twarzy pánłkiey/ y wśzelákiego łnego pokázu łáłki/ niechay [dworzanin] zbytnie/ á iáwnie nie łapa/ iáko drudzy łá tego ták łłciwi *GórniDworz* K8. Cf »łapać łłojenłstwo«.

W połączeniach szeregowych (2): á wđdy my przedłię łzukamy/ zábiegamy/ łapamy v tego nędznego łwiátá łłpomozenia łwego *RejPos* 313v, 218.

Zwroty: »łapać chwały« = *laudi consulere* *Modrz* (1): Wielką záprawdę przygánę ná się bierzefz/ iefli łápáiąc twoiey chwały/ iefli też twoiey przeciw komu waśni folgując/ ábo wykrącafz/ ábo to co on znácznie á po proftu powiedział odrzucafz. *ModrzBaz* 29.

»łapać dostojeństwo« (1): Ale tego trzebá pilnie patrzyć/ áby kto kupiwfzy zá pieniądze tytuły/ á náuki żadney w łobie niemáiąc/ niełápał/ ábo tego/ ábo ktore⁸⁰ infzego dołtoieníftwa [*aucupentur vel hoc, vel aliud sacerdotium*]. *ModrzBaz* 132.

»łapać grosza, pieniędzy« [*szyk zmienny*] (1 : 1): *HistLan* E3v; Kto nie woli tym czáfem zyfkú mieć ná pieczy/ Łápáiąc grofzá zewfzód *KochMuza* 25.

»łaski łapać« (1): kto chce mieć łáfkę páńfką/ trzebá żeby iá záfłużył [...] rádniefy kiedy mu iá pan/ s fwey chęci pokaże/ niż iey ma łam wfzethecznie łapać. *Górndworz* L.

»łapać nadzieje« (2): gdyż nie dufamy práwie iemu [*Bogu*]/ łápáiąc á fzukáiąc przedfię nádzieie od fwiátá tego *RejAp* 149v.

»łapać podpomozienia, pomocy« (1 : 1): *RejPos* 313v; W nędzy łapać pomocy/ w fczęściu przydzie łámá. *Górntroas* 37.

»łapać pożytkow« (2): *RejPos* 187v cf »szukać a łapać«.

»szczęście łapać« (2): O nędzne fczęścié páńfkíe/ y téz możnych ludzi/ Nie káždého o zazdrość ku łobie pobudzi/ Y nie káždy go łápa/ tylko ów co głupi *GosłCast* 66.

»świata, świat łapać« [*szyk zmienny*] (3 : 1): Ktorzy yáko przez fen záwždy tego fwyátá łápáyá/ Iego fkarby obmamyeni á przedfię nic nye máyá. *LubPs* R4v; nędznicy záwždy befpiecznie chodzimy/ łápáiąc ten márny á mizerny fwiát/ nic nie myfląc o blifkim vpadku fwoim *RejPos* 342; *RejZwierc* 160, 238v.

»urzędy łapać« (1): Bo ludzie vczeni y mądrzy/rozmyślániem fię więcey zábawiáią/ zapláty oney wieczney po śmierci czekáią/ á tu ná tym świećie/ iní przed nimi *beneficia*, y vrzędy łápáią. *Górnrizm* N3v.

Szeregi: »łapać a chwytać« (1): *Viam affectare ad aliquid*, Łápáć á chwytać drógi ku czemu. *Mącz* 114d.

»łapać a nabywać« (1): [*biegamy około majętności z dziwnymi wymysły świata tego*] łápáiąc ze wfzód á nábywáiąc iáko mogąc tych márnych rofkofzy iego *RejPos* 159v.

»łapać a szukać« [*szyk 1 : 1*] (2): *RejAp* 149v; A drudzy záfię mární w tym fzukáli á łápáli tych doczeńnych á omylnych pożytkow fwoich. *RejPos* 187v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

Synonimy: 1. *brać, chwytać, imać*; 2. *chwytać, kraść, łupić, zagrabiać*; 3. *imać, porywać*; a. *łowić, polować*; 4. *chwytać, szukać, ubiegać się, zabiegać*.

Formacje współrdzenne: łapać się, nałapać, nałapać się, połapać, ułapać, wylapać, załapać; obłapić, obłapić się, połapić, ułapić, ułapić się, załapić, złapić, obłapiać, obłapiać się, połapiać, ułapiać, załapiać; podłapować.

Cf **ŁAPAJĄCY**, **ŁAPAN**, **ŁAPANIE**, [**ŁAPIDUSZA**], **ŁAPINOS**, [**ŁAPITRUNEK**]